

سامانه ارز توافق

دکتر امیرحسین سیدی، دبیر اندیشکده حقوق بانکی

اندیشکده حقوق بانکی

سامانه ارز توافقی

بانک مرکزی از تاریخ ۱۸ آبان ۱۴۰۳، اقدام به تأسیس سامانه جدیدی تحت عنوان سامانه ارز توافقی نمود که مقرر شد جایگزین سامانه نیما شده و کلیه صادرکنندگان مشمول بند ۲ ماده ۸ آیین نامه اجرایی تبصره شش بند (ح) ماده ۲ مکرر قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز مصوب ۱۴۰۱/۰۸/۲۵ هیئت وزیران، در چارچوب مقررات ناظر بر بازگشت ارز حاصل از صادرات و سایر مقررات مربوطه که ملزم به ایفای معادل ۹۰ درصد ارزش پروانه صادراتی خود به یک یا ترکیبی از روش‌های برگشت ارز به تشخیص خودشان هستند، می‌توانند ارز ناشی از صادرات خود را در این بازار به فروش برسانند. همچنین واردکنندگان دارای مجوز معتبر با محل تأمین مرکز مبادله ارز و طلای ایران باید به عنوان متقاضی خرید از طریق بانک عامل در بستر مرکز مبادله اقدام به تأمین ارز نمایند.

همچنین باید توجه نمود که این سامانه، یک سامانه معاملاتی است که صادرکنندگان و واردکنندگانی که مجوز خرید و فروش ارز را داشته باشند، اقدام به ثبت درخواست کرده و معامله بر اساس قیمت عرضه کننده و تقاضاکننده انجام می‌شود. مراحل فروش ارز در این سامانه به این شرح است:

۱. مراجعه متقاضی فروش ارز به بانک عامل و انعقاد قرارداد کارگزاری ارزی

۲. تحویل ارز توسط متقاضی فروش به کارگزار بانک عامل

۳. ارائه پروانه های صادراتی توسط متقاضی فروش به بانک عامل

۴. تضمین موجود بودن ارز متناظر با پروانه های صادراتی و امکان کارسازی آن توسط بانک عامل

۵. ارائه سفارش فروش توسط متقاضی فروش نزد بانک عامل مشتمل بر مقدار ارز و حداقل قیمت مدنظر جهت فروش ارز

۶. ارسال سفارش فروش به سامانه معاملات ارز تجاری
مرکز مبادله توسط بانک عامل

۷. تحقق معامله در صورت وجود تقاضا و تطابق با
سفارهای خرید واردکنندگان و رفع تعهد صادراتی
صادرکننده به صورت سیستمی

۸. واریز مبلغ ریالی معامله پس از کسر کارمزدها به
حساب متقاضی فروش توسط مرکز مبادله حداکثر
ظرف یک روز کاری از تحقق معامله

با توجه به مراحل فوق، خرید ارز در این سامانه نیز تابع طی کردن مراحل ذیل است:

۱. مراجعه متقاضی خرید به بانک عامل پس از تخصیص ارز و ارائه اطلاعات نحوه پرداخت به ذینفع نهایی

۲. بررسی صحت تخصیص ارز، امکان انتقال ارز و امکان کارسازی آن و اعلام کارمزد متناظر به متقاضی خرید ارز

۳. ارائه سفارش خرید توسط متقاضی خرید نزد بانک عامل مشتمل بر مقدار ارز و حداکثر قیمت مورد پذیرش جهت خرید ارز و انتقال ریال به حساب مرکز مبادله به عنوان حساب واسط

۴. شارژ حساب بانک عامل متقاضی به میزان حداقل معادل ریالی ارزش سفارش خرید با احتساب کارمزدهای متعلقه

۵. ارسال سفارش خرید به سامانه معاملات ارز تجاری مرکز مبادله توسط بانک عامل

۶. تحقق معامله در صورت وجود عرضه و تطابق با سفارش های فروش متقاضیان فروش

۷. کارسازی انتقال ارز به ذی نفع نهایی متقاضی خرید حداکثر ظرف مدت ۱۴ روز کاری از تاریخ تحقق معامله توسط بانک عامل

فلسفه ایجاد سامانه ارز توافقی

تا سال ۱۳۹۷ با وجود ارز متقاضی و ثبت سفارش‌های خرید نسیه و...، عملاً بانک مرکزی از جابجایی مقادیر زیادی از ارز داخل کشور خبر نداشته و به جهت اطلاع از این معاملات، ناگزیر به بررسی رویدادهای گمرکی می‌پرداخت. از سوی دیگر تحریم‌های اقتصادی آمریکا علیه ایران، منجر به قطع کامل دسترسی ایران به ساختار پرداخت رسمی در معاملات خارجی شد. که نتایج متعددی را به دنبال داشت. در هر صورت مهم‌ترین رسالت این سامانه احیای نظام پرداخت بین‌المللی رسمی و به رسمیت شناختن نیازهای متنوع ارزی تلقی می‌شود.

تفاوت های سامانه نیما و سامانه ارز توافقی

مراحل خرید و فروش ارز به شرح فوق، نشان دهنده تفاوت های جدی میان سامانه نیما و سامانه ارز توافقی به شرح زیر است:

۱. اولین تفاوت بین این دو سامانه این است که در سامانه نیما قیمت ارز توسط بانک مرکزی تعیین می شود و بانک مرکزی در یک نرخ مشخص یا کریدور قیمتی اقدام به عرضه یا خرید ارز می نمود در حالی که در سامانه ارز توافقی قیمت ارز توسط عرضه و تقاضا تعیین می شود به این نحو که فروشندگان ارز، پایین ترین قیمت درخواستی را اعلام و خریداران ارز بالاترین قیمت مدنظر را در سامانه اعلام می کنند و سیستم بر اساس سازوکار حراج هلندی، قیمت ها را تطبیق و معاملات را قطعی می کند. بر این اساس، دیگر نرخی به معنای سامانه نیما وجود نداشته و نرخ سامانه، معادل میانگین موزون معاملات آن روز است.

۲. دومین تفاوت این است که در سامانه نیما تنها صادرکنندگان و واردکنندگان مشخصی می‌توانستند در سامانه شرکت کنند در حالی که در سامانه ارز توافقی تقریباً تمام بازرگانان و خریداران ارز خدماتی می‌توانند مشارکت داشته باشند. به همین دلیل هزینه‌های معامله و زمان قطعیت آن نیز تا حدی کاهش یافته و واسطه‌ها حذف می‌شوند. برای مثال دریافت ریال از واردکننده در فرآیند خرید ارز از سامانه نیما، برخی اوقات تا ده روز زمان می‌برد در حالی که در وضعیت موجود حداکثر ظرف ۲۴ ساعت انتقال ریال صورت گرفته و رفع تعهد صادراتی نیز به قید فوریت صورت می‌گیرد.

۳. از نظر تکنولوژیکی، سامانه ارز توافقی سامانه پیشرفته‌تری است و امکان تسویه کامل معاملات را دارد در حالی که سامانه نیما بیشتر برای اطلاع رسانی و تایید معاملات استفاده می‌شد. به تعبیر دیگر سامانه نیما بیش از آنکه یک سامانه معاملاتی تلقی شود، یک سامانه ثبت معاملات بود در حالی که سامانه جدید، محل انجام معامله است.

۴. مهم‌تر از همه ریسک معاملات در سامانه ارز توافقی به حد قابل توجهی کاهش پیدا کرده چرا که با تایید بانک مرکزی موجودی طرفین مشخص می‌شود. در حالی که در سامانه نیما این تضمین وجود نداشت و معاملات بسیار زیادی یا دچار خالی‌فروشی می‌شد، یا به دلایل مختلفی از جمله قصور صرافی یا تحریم، معامله منجر به تحویل ارز نمی‌شد و همچنان تعهد صادراتی باز برعهده صادرکننده بود.

در این سامانه پس از انجام معامله توسط بانک عامل (به وکالت از واردکننده) یا توسط خود واردکننده (در نسخه دوم سامانه)، بانک‌های عامل طرفین معامله [به عنوان کارگزار] در مدت زمان محدودی که توسط بانک مرکزی تعیین می‌شوند، فرصت دارند تا ارزش معامله شده را منتقل کرده تا نهایتاً به حساب ذی‌نفع واریز شود. این وضعیت منجر به حذف صرافی‌ها از فرآیند خرید و فروش ارز نمی‌شود بلکه بانک‌ها به دلیل محدودیت‌های تحریمی خود، همواره ناگزیر از استفاده از صرافی‌های غیربانکی هستند ولی تضمین انجام معامله در این سامانه، توسط بانک صورت می‌گیرد تا طرفین معامله از فرآیند تسویه، اطمینان حاصل کنند. لذا تأکید می‌گردد کلیه معاملات صورت گرفته در این سامانه به تضمین بانک‌ها بوده و قصور و تقصیر صرافی یا فروشنده کوثر، مانع از مطالبه عوض معامله از بانک نخواهد بود.

انديشكده حقوق بانكي
دانشگاه امام صادق عليه السلام